

Stockholm 2011-05-25

Utbildningsminister Jan Björklund
Biträdande utbildningsminister Nyamko Sabuni
Registrator vid Utbildningsdepartementet
Utbildningsutskottet ordförande Margareta Pålsson
Utbildningsutskottet vice ordförande Mikael Damberg
Skolverkets Generaldirektör Anna Ekström
Skolinspektionens Generaldirektör Ann-Marie Begler
Läraryrket förbunds ordförande Eva-Lis Sirén
Lärarnas Riksförbunds ordförande Metta Fjellkner

Till utbildningsminister Jan Björklund och biträdande utbildningsminister Nyamko Sabuni

En ny förordning om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare träder i kraft den 1 juli detta år. Riksdagen har även fattat beslut om examensordning för en ny lärarutbildning som också börjar gälla från och med höstterminen 2011. Nätverket Samspråk¹ vill med anledning av detta ställa ett antal frågor som berör den utbildning och de kunskaper som de lärare bör ha som ska ansvara för undervisning i svenska som andraspråk respektive utbildning i svenska för invandrare (sfi).

I och med införandet av den nya förordningen om behörighet och legitimation upphör den tidigare formuleringen i skollagen (*SFS1985:1100, 2 kap, 3§*) om att ”Kommuner och landsting är skyldiga att för undervisningen använda lärare, förskollärare eller fritidspedagoger som har en utbildning som är avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva” att gälla. Hädanefter är det således den nya förordningstexten som ska precisera och tydliggöra de krav på utbildning och ämneskunskaper som lärare bör ha för att bedriva undervisning i skolans olika ämnen och som ska ligga till grund för lärarlegitimationen. Vi menar dock att det finns flera allvarliga otydligheter och brister i förordningstexten vad gäller kraven på behörigheten för undervisning i svenska som andraspråk, något som också gäller den nya lärarutbildningen.

Både i förordningstexten om behörighet för lärare och i examensbeskrivningen för den nya lärarutbildningen har nämligen i stort sett alla krav på att lärare ska ha kunskaper om andraspråksutveckling och i hur man undervisar i ämnet svenska som andraspråk tagits bort. Detta får till följd att en stor grupp av elever i ett slag förlorat rätten till en likvärdig utbildning och till lärare med relevant ämneskompetens.

Jämfört med vad som anges i Skolförordning 2011:185, 5 kap 14§ och 15§ innebär införandet av den nya lärarutbildningen och den nya förordningen en allvarlig försämring i fråga om möjligheterna

¹ Nätverket Samspråk är en sammanslutning av lärosäten och kommunala organisationer som samverkar kring frågor som rör flerspråkiga barns/elevs/vuxnas lärandevillkor i utbildningsväsendet. Här ingår representanter för Stockholms universitet (Institutionen för språkdidaktik, Centrum för tvåspråkighetsforskning), Göteborgs universitet (Institutionen för svenska språket), Malmö Högskola (Institutionen för kultur, samhälle, media), Malmö stad: FoU Malmö - utbildning, Stockholms stad, Utbildningsförvaltningen, Göteborgs stad, Center för skolutveckling.

för de elever som har behov av undervisning i svenska som andraspråk att få undervisning och bli betygsatta av lärare med utbildning för uppdraget. Vi befärdar därför att de nya förordningarna kommer att leda till diskriminering av en växande grupp elever som är i mycket stort behov av kvalificerad språkundervisning av för ändamålet utbildade lärare. I den kunskapsöversikt som Skolverket publicerade 2009 med titeln ”Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer”, refererar man till ett mycket stort antal undersökningar och internationella forskningsöversikter som entydigt visar att den enskilt viktigaste faktorn för elevers skolresultat är de undervisande lärarnas kompetens och ämneskunskaper². Detta samband gäller naturligtvis även för elever och vuxna med behov av undervisning i svenska som andraspråk. Trots det har man just inom andraspråkundervisningens område länge kunnat påvisa att avsaknaden av utbildade lärare varit särskilt stor. Detta har givetvis haft mycket negativa återverkningar på resultaten för de elever som läser svenska som andraspråk i grundskolan och för genomströmningen i svenska för invandrare. Det är därför särskilt förvånande och oroande att man nu genomför förändringar som ytterligare förvärrar denna situation och som dessutom går stick i stäv med såväl svensk och internationell forskning som med de rekommendationer som OECD (2010) ger i sin rapport kring undervisning för elever med utländsk bakgrund i Sverige.

Mot bakgrund av ovanstående lyfter vi i det följande fram delar av förordningen om behörighet och legitimation som vi anser särskilt bekymmersamma och ber ministrarna redovisa de resonemang som ligger bakom de formuleringar som för oss framstår som diskriminerande för de elever och vuxna som har rätt till en kvalificerad undervisning i svenska som andraspråk.

Vi vill också påpeka att vi i ett tidigare skede vänt oss till Skolverket, en av regeringens expertmyndigheter, för att få besked om uttolkning av förordningstexterna, men att man där dessvärre inte kunde ge något klagande svar på de frågor vi ställde. Detta förstärker ytterligare våra farhågor att de förändringar som nu är på väg att genomföras är bristfälligt underbyggda och har hanterats på ett okunnigt sätt vid de myndigheter som borde bevaka alla elevers rätt till en god och likvärdig utbildning.

Frågor angående behörighet att undervisa i skolämnet svenska som andraspråk i grundskolan

Våra kontakter med lärosäten och kommuner visar otvetydigt att införandet av *Förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare och utnämning till lektor* har lett till att både lärosäten och kommuner är mycket bekymrade p.g.a. förordningstextens oklarheter kring vad som gäller angående behörighet att undervisa flerspråkiga elever i svenska som andraspråk i grundskolan.

² Se särskilt avsnitt 6.4 Effekter av lärarkompetens

1. Den första frågan gäller förordningens 3 §, som för tydlighetens skull återges här nedan med en särskild markering av det textavsnitt som vi anser behöver förklaras närmare:

Grundskolans årskurs 1- 3

3 § Behörig att undervisa i grundskolans årskurs 1-3 är den som har avlagt

1. grundlärarexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1-3,
2. en äldre examen än som avses i 1 och som är avsedd för arbete i minst en av årskurserna 1- 3 i grundskolan, eller
3. en examen som ger behörighet att bedriva undervisning enligt denna förordning, om han eller hon genom att ha kompletterat sin utbildning har fått kunskaper och förmågor som motsvarar kraven för en examen som avses i 1.

En lärare som avses i första stycket är endast behörig att undervisa i den eller de årskurser och i det eller de ämnen som omfattas av lärarens utbildning. **En lärare som är behörig att undervisa i svenska är dock även behörig att undervisa i svenska som andraspråk.**

Ska paragrafen tolkas så att en lärare för år 1-3 som endast har studier i ämnet svenska i sin utbildning anses ha kompetens för att undervisa i ämnet svenska som andraspråk? Om så är fallet är nästa fråga: Hur motiverar ministrarna att det inte krävs någon utbildning i svenska som andraspråk för att en lärare ska anses behörig att undervisa i detta ämne?

2. Vad krävs för behörighet i undervisning i ämnet svenska som andraspråk inom grundskolans år 4-6 för de lärare som i enlighet med 7§ kompletterat sin behörighet att undervisa som lärare med ytterligare utbildning? Ger 30 högskolepoäng i svenska behörighet för undervisning i svenska som andraspråk? Ger i så fall 30 högskolepoäng i svenska som andraspråk behörighet för undervisning i svenska? Hur har ministrarna resonerat rörande behörighet för undervisning i svenska respektive svenska som andraspråk i år 4-6?

Grundskolans årskurs 4-6

7§ Behörig att undervisa i grundskolans årskurs 4-6 är, utöver vad som följer av 6 §, den som har avlagt en examen som ger behörighet att bedriva undervisning enligt denna förordning, om han eller hon genom att ha kompletterat sin behörighet att undervisa som lärare med ytterligare utbildning har fullgjort ämnesstudier om minst 30 högskolepoäng eller motsvarande omfattning vardera i ämnena svenska, matematik och engelska. Därutöver ska läraren ha fullgjort ämnesstudier om

1. minst 30 högskolepoäng eller motsvarande omfattning i samhällsorienterande ämnen,
2. minst 30 högskolepoäng eller motsvarande omfattning i naturorienterande ämnen och teknik, eller
3. minst 30 högskolepoäng eller motsvarande omfattning i ett eller två av ämnena hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, bild, musik eller slöjd

Behörighet enligt första stycket omfattar bara ämnena **svenska**, matematik och engelska samt det eller de ämnen som avses i första stycket 1, 2 eller 3 om lärarens utbildning i detta eller dessa ämnen har den omfattning som krävs enligt respektive punkt.

Vad gäller grundskolans årskurser 4-6 undrar vi över uttolkningen av den nedan markerade ämnesbeteckningen "svenska" och vad som gäller för behörighet att undervisa i ämnet svenska som andraspråk.

Vad gäller årskurserna 7-9 kan förordningstexten tolkas så att ämnet svenska som andraspråk ses som "ett annat ämne" än svenska (jfr dock texten för år 1-3 där ämnena tycks likställas). Vår fråga här gäller snarare relationen mellan behörighet i ämnena svenska respektive svenska som andraspråk, i förhållande till kraven på språkbehärskning i respektive skolämnens kursplan.

Grundskolans årskurs 7-9

9§ Behörig att undervisa i grundskolans årskurs 7-9, utöver vad som följer av 8 §, den som har avlagt en examen som ger behörighet att bedriva undervisning enligt denna förordning, om han eller hon genom att ha kompletterat sin behörighet att undervisa som lärare med ytterligare utbildning har fullgjort ämnesstudier om

1. minst 90 högskolepoäng eller motsvarande omfattning i något av ämnena svenska, samhällskunskap eller musik, eller
2. minst 45 högskolepoäng i **ett annat ämne** än som anges i 1

En lärare som avses i första stycket är behörig att undervisa i det eller de ämnen som anges i första stycket 1 eller 2 om lärarens utbildning i ämnet har den omfattning som krävs enligt respektive punkt.

3. Stämmer vår uttolkning att ämnet svenska som andraspråk ingår i kategorin "andra ämnen"? Med hänvisning till tidigare frågor om förordningstexten gällande behörighet för undervisning i år 4-6, anser ministrarna att svenska som andraspråk är en del av svenskämnet, eller är det "ett annat ämne"?

Vid en jämförelse visar kursplanerna i svenska respektive svenska som andraspråk att kraven på språkfärdighet är i princip lika högt ställda i ämnet svenska som andraspråk som i svenska. Elever som läser svenska som andraspråk gör samma nationella prov som de elever som läser svenska. Dock ska bedömningen göras med särskilda överväganden och utföras av lärare särskilt utbildade i svenska som andraspråk.

Om uttolkningen är riktig att termen ”svenska” i paragrafen ovan inte inkluderar svenska som andraspråk är vår fråga: Hur motiverar ministrarna att kraven på ämnesbehörighet i ämnet svenska har satts till 90 hp, medan kraven i ämnet svenska som andraspråk endast är 45 hp? Vi är medvetna om att förordningen följer den från och med 1 juli gällande examensbeskrivningen för lärare, men ställer också denna fråga: Hur motiverar ministrarna att elever som läser svenska som andraspråk på högstadienivå inte anses vara i behov av lärare med samma nivå på sin ämneskompetens som de elever som läser svenska?

Frågor angående behörighet att undervisa inom sfi

Vår fråga här gäller behörighetskravet för lärare inom skolformen Utbildning i svenska för invandrare.

Utbildning i svenska för invandrare

33 § Behörig att undervisa i utbildning i svenska för invandrare är den som har avlagt

1. ämneslärarexamen enligt bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7-9 eller med inriktning mot arbete i gymnasieskolan om examen omfattar ämnet svenska som andraspråk,
2. en äldre examen än som avses i 1 och som är avsedd för undervisning i ämnet svenska som andraspråk, eller
3. en examen som ger behörighet att bedriva undervisning enligt denna förordning, om han eller hon genom att ha kompletterat sin behörighet att undervisa som lärare med ytterligare utbildning **har fullgjort ämnesstudier om minst 30 högskolepoäng eller motsvarande omfattning i ämnet svenska som andraspråk.**

1. Hur motiverar ministrarna att vuxna invandrare ska undervisas av lärare med avsevärt lägre ämneskompetens än alla andra elever i skolväsendet?

Vår kommentar:

Regeringens officiella politik är att integrering i det svenska samhällslivet ställer krav på att nyanlända invandrare får goda kunskaper i svenska så snabbt som möjligt. Detta förutsätter välutbildade lärare med allsidiga kunskaper om svenskans uppbyggnad, både det talade och det skrivna språket samt didaktiska kunskaper som rör andraspråksutveckling för vuxna språkinlärare. Den heterogenitet som kännetecknar gruppen av invandrare som anländer till Sverige är inte bara språklig, utan också utbildningsmässig, social och kulturell. Utbildning i sfi kräver därför oavsett huvudman lärare med förmåga att utifrån denna heterogenitet individanpassa och effektivisera språkutbildningen, vilket ett flertal rapporter³ påtalat. En enda termins studier är helt otillräckligt för att möjliggöra en sådan undervisning.

Slutligen hänvisar vi till några av de myndighetsrapporter som vi anser vara underlag för både de frågor vi ställt och för besvarandet av desamma:

Skolverket (2008) *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet*. Rapport 321:2008. Se särskilt s. 5, 14-18, 61, 71-72

Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. Se särskilt avsnitt 6.4 sidorna 177 ff

Skolverkets lägesbedömning 2010. Del 2 - Bedömningar och slutsatser Se särskilt s. 98

Skolinspektionen (2009) *Utbildning för nyanlända elever – rätten till en god utbildning i en trygg miljö*. Övergripande granskningsrapport 2009:3. Se särskilt s.24 och 30

Skolinspektionen (2010) *Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska*. Kvalitetsgranskning. Rapport 2010:16. Se särskilt ss. 6-8, 22-24, 29

Skolinspektionen (2010) *Svenskundervisning för invandrare (sfi) – en granskning av hur utbildningen formas efter deltagarnas förutsättningar och mål*. Kvalitetsgranskning. Rapport 2010:7.

Skolinspektionen (2011) *Ändamålsenlighet och resultat i svenskundervisningen för invandrare*. Kvalitetsgranskning. Rapport 2011:6. Se särskilt ss. 7, 10-11, 17, 20

³ T.ex. Skolinspektionen 2010 och 2011, Statskontoret 2009, SOU 2011:19.

Statskontoret (2009) *Sfi – resultat, genomförande och lärarkompetens. En utvärdering av svenska för invandrare*. Rapport 2009:2.

SOU 2011:19 Tid för snabb, flexibel inläring. Betänkande av utredningen om tidsbegränsad sfi.

Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk (2007): Den ämnesteoretiska kunskapsbasen för sfi-lärare. Och om professionalitet, professionalisering och behovet av formell utbildning för sfi-lärare. Kan laddas ner på:

<http://www.andrasprak.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=15921&a=90458>

OECD Reviews of Migrant Education. 2010.

<http://www.skolverket.se/content/1/c6/01/62/83/Sweden%20Country%20Note%20-%20Migrant%20Education.pdf>

Dessutom hänvisar vi till:

Skolverket (2010) *Ämnesprov i årskurs 5, våren 2010* (Dnr 71–2011: 00014).

Se särskilt s. 2 som visar på behovet av att skolor har kompetens att bedöma vilka elever som ska följa kursplanen i svenska respektive svenska som andraspråk, och att detta hänger samman med bedömningen av det nationella provet i svenska/svenska som andraspråk.

Skolverket (2011) *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska som andraspråk*.

Här vill vi särskilt påpeka att materialet är riktat till lärare som förutsätts ha utbildning i ämnet.

Nätverket Samspråks styrelse

Tore Otterup, filosofie doktor och universitetslektor i svenska som andraspråk vid Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket (ordförande)

Anders Philipsson, filosofie doktor och universitetslektor i svenska som andraspråk med didaktisk inriktning vid Stockholms universitet, Institutionen för språkdidaktik

Katarina Arkehag, enhetschef, Utbildningsförvaltningen, Stockholms stad

Ann-Christine Lövstedt, projektledare vid Språkforskningsinstitutet, Utbildningsförvaltningen, Stockholms stad

Leif Åhlander, utvecklingsstrateg och chef vid FoU Malmö – utbildning, Malmö stad

Pia Håland, utvecklingssekreterare vid avdelningen Barn- och ungdom, Malmö stad

Jaana Sandberg, utvecklingsledare vid Center för Skolutveckling, Göteborgs stad

Pia Nygård Larsson, doktorand vid Malmö Högskola, Institutionen för kultur, samhälle, media

Ulrika Dahl, doktorand vid Stockholms universitet, Centrum för tvåspråkighetsforskning

Inga-Lena Rydén, föreståndare för Nationellt centrum för svenska som andraspråk, Stockholms universitet, Institutionen för språkdidaktik

Och

Inger Lindberg, professor i tvåspråkighet med inriktning på andraspråksinläring vid Stockholms universitet, Institutionen för språkdidaktik.

Monica Axelsson, docent i tvåspråkighetsforskning och universitetslektor vid Stockholms universitet Institutionen för språkdidaktik.